

COMUNICACIÓ AMB LA NATURA

LEONARDO BOFF

Rio de Janeiro, Brasil

Des de fa milers d'anys, l'ésser humà està explotant els recursos de la natura. Com que eren abundants no es preocupava d'usar-los de manera que es poguessin renovar. Avui s'ha desvetllat: o té cura de la Terra, de la seva biodiversitat, de l'aire, dels sòls i de les aigües... o es pot trobar amb el pitjor de tot.

L'ecologia és expressió d'aquesta nova consciència. És més que administrar els recursos naturals escassos. És una nova comunicació amb la natura, amb més benvolença i respecte als seus ritmes naturals; és una manera de consumir, amb moderació i responsabilitat; és un sentit de responsabilitat vers les generacions que vénen després de nosaltres i amb el futur comú de la Humanitat i de la Terra.

a) Tenir cura de la comunitat de la vida amb comprensió.

Tenir cura és involucrar-se amb l'altre o amb la comunitat de vida, mostrant-hi zel i fins i tot preocupació. Però sempre és una actitud de benvolença que vol estar al costat de l'acompanyar i el protegir. La comprensió vol conèixer afectivament la comunitat de vida. Vol conèixer amb el cor i no només amb el cap. Per tant, res de conèixer per dominar ("el saber és poder", dels moderns, com Francis Bacon), sinó conèixer per entrar en comunió amb la realitat. Amb raó deia Sant Agustí, seguint a Plató, que "coneixem en la mesura que estimem".

Tenir cura amb comprensió de la comunitat de vida implica utilitzar la ciència i la tècnica sempre en consonància amb aquesta comunitat, i mai en contra seu, o sacrificant la seva integritat i bellesa. Tenir cura, aquí, convida a rebutjar accions perjudicials pels ecosistemes o que provoquin patiments als representants de la comunitat de vida; implica mantenir el consorci dels éssers, evitar els monocultius com el de la soja, el de l'eucaliptus i d'altres, ja que perjudiquen la biodiversitat de la natura.

b) Tenir cura de la comunitat de la vida amb compassió.

Per entendre correctament la compassió, abans ens cal fer una teràpia del llenguatge. Segons la comprensió comuna, tenir compassió vol dir "tenir pena" de l'altre, sentiment que el rebaixa a la condició de desemparat

sense potencialitat pròpia ni energia interior per aixecar-se. Aleshores ens en compadim i ens condolem de la seva situació.

També podríem entendre la compassió en el sentit del cristianisme originari com a sinònim de misericòrdia, un sentit altament positiu. Tenir misericòrdia equival a tenir un cor capaç de sentir els *missers* i sortir per socórrer-los. Actitud que la pròpia etimologia de la paraula com-passió suggereix: compartir la passió de l'altre i amb (*con*) l'altre, patir amb ell, alegrar-se amb ell, fer camí amb ell. Però aquesta accepció històricament no ha aconseguit imposar-se. Ha predominat aquella altra, moralista i menor, del que mira de dalt cap a baix i deixa caure una almoina a la mà del que pateix.

Diferent, per la seva part, és la concepció budista de com-passió. La compassió té a veure amb la qüestió bàsica que va originar el budisme com a camí ètic i espiritual. La qüestió és: quin és el millor mitjà per alliberar-nos del patiment? La resposta de Buda és: "per la com-passió, per la infinita com-passió".

El Dalai Lama actualitza aquesta ancestral resposta així: "ajuda els altres sempre que puguis, i si no ho pots fer, no els perjudiquis mai". Això coincideix amb l'amor i el perdó incondicionals proposats per Jesús.

La "gran com-passió" (*karuna* en sànscrit) implica dues actituds: *desinterès* vers tots els éssers de la comunitat de vida, i *cura* vers tots ells. Amb el *desinterès* ens en distanciem, renunciant a la seva possessió i aprenent a respectar-los en la seva alteritat i diferència. Amb la *cura* ens hi apropem per entrar-hi en comunió, responsabilitzar-nos del seu benestar i socórrer-los en el patiment.

Heus aquí un comportament solidari que no té res a veure amb la pena i la pura "caritat" assistencialista. Pel budista, el nivell de desinterès revela el grau de llibertat i maduresa al qual la persona ha arribat. I el nivell de cura mostra quanta benvolença i responsabilitat ha desenvolupat la persona vers tota la comunitat de vida i vers tots els éssers de l'univers.

L'ethos que es compadeix ens ensenya com ha de ser la nostra relació vers la comunitat de vida: respectar-la en la seva alteritat, conviure amb ella com a membre, i tenir-ne cura, especialment regenerant aquells éssers

que pateixen o estan sota amenaça d'extinció. Només aleshores ens beneficiarem amb els seus dons, en la justa mesura, en funció d'allò que ens cal per viure amb suficiència i decència.

c) Tenir cura de la comunitat de la vida amb amor

L'amor és la força més gran que existeix a l'univers, en els éssers vius i en els humans. Perquè l'amor és una força d'atracció, d'unió i de transfiguració. L'amor és l'expressió més alta de la cura, perquè de tot allò que estimem també en tenim cura. I totes les coses de les quals en tenim cura és perquè també les estimem.

Humberto Maturana, xilè, un dels exponents més alts de la biologia contemporània, ha ensenyat en els seus estudis sobre l'*autopoiesi* – o sigui, sobre l'autoorganització de la matèria de la qual en resulta la vida –, com l'amor sorgeix des de dins del procés còsmic.

A la natura –afirma Maturana– es verifiquen dues menes d'acoblements dels éssers amb el medi i entre ells: un de necessari, lligat a la pròpia subsistència dels éssers, i un altre d'espontani, vinculat a les relacions gratuïtes, per pur plaer, en la fluïdesa del propi viure. Quan passa això, fins i tot en estadis primitius de l'evolució, fa milers de milions d'anys, en surt l'amor, com a fenomen còsmic i biològic. En la mesura que l'univers s'expandeix i es torna complex, aquest acoblament amorós tendeix a incrementar-se.

A nivell humà guanya força i es torna el principal mòbil de les accions humanes. Ha estat aquesta relació d'amortització i de cura el que ha permès als nostres avantpassats homínids i antropoides donar un salt cap a la Humanitat. Quan sortien a recollir aliments i a caçar, no consumien pas el resultat individualment: el duïen al grup i allà el compartien fraternalment entre tots, al costat dels éssers propers. El propi llenguatge, característica de l'ésser humà, ha sortit de l'interior d'aquest dinamisme d'amor i de cura recíprocs.

L'amor s'orienta sempre cap a l'altre. Significa sempre una aventura abrahàmica: la de deixar la pròpia realitat i anar a trobar el diferent i establir-hi una relació d'aliança, d'amistat i d'amor. Aquí és on neix l'ètica.

Quan l'altre irromp davant de mi, neix l'ètica. Perquè l'altre m'obliga a prendre una actitud pràctica, d'acollida, d'indiferència, de rebuig, de destrucció. L'altre vol dir una proposta que demana una resposta amb responsabilitat.

L'amor és, així doncs, central, perquè sense amor al famolenc, al pobre, al pelegrí i al despulat, no es pot trobar Déu ni arribar a la plenitud de la vida (Mt 25, 31-46). Aquest amor només és un moviment, va cap a

l'altre, cap a la comunitat de vida i cap a Déu.

Ningú a Occident millor que Sant Francesc d'Asís va transformar-se en un arquetip d'aquesta ètica amorosa i cordial. Ajuntava les dues ecologies: la interior –que uneix les seves emocions i desitjos–, i l'exterior –que s'agermana amb tots els éssers–. Va confraternitzar amb la pròpia Terra, com el seu humus original, amb arrels fosques. I heus aquí que va obrir un ànim i una fraternitat de la qual en formava part tota la creació: el sol, el vent, el foc, l'aigua... i fins i tot la germana mort.

L'*ethos* que estima funda un nou sentit de viure. Estimar l'altre –sigui l'ésser humà, o sigui cada representant de la comunitat de vida– és donar-li raó d'existir. No hi ha cap raó per existir. Existir és pura gratuïtat. Estimar l'altre és voler que existeixi perquè l'amor fa l'altre important. "Estimar una persona és dir-li: tu no moriràs mai, tu has d'existir, tu no pots morir" (G. Marcel).

Només aquest *ethos* que estima està a l'alçada dels reptes que ens vénen de la comunitat de vida, devastada i amenaçada en el seu futur.

Aquest amor respecta l'alteritat, s'hi obre i cerca una comunió que enriqueixi tothom. Els distants fer-los propers, i els propers, germans i germanes.

Terra i Humanitat som una mateixa cosa

El poeta i cantant negre brasiler Milton Nascimento cantava en una de les seves cançons: "S'ha de tenir cura del brot, perquè la vida ens doni flor i fruit". Això s'aplica a la Terra i a tots els ecosistemes: s'ha de "tenir cura amb comprensió, compassió i amor" de la Terra, entesa com a Gaia, Magna Mater i Pacha Mama dels nostres indígenes, perquè pugui assegurar la seva vitalitat, integritat i bellesa.

Terra i Humanitat formem una única realitat, com ho han vist –i es van esgarriar d'emoció– els astronautes, des de les seves naus espacials, allà fora, a l'espai exterior. Des d'allà no hi ha cap diferència entre Terra i Humanitat. Ambdues formen una única entitat, amb un mateix destí.

Només la cura garantirà la sostenibilitat del sistema Terra amb tots els éssers de la comunitat de vida, entre els quals hi ha l'ésser humà. La seva funció és la del jardiner, com s'explica al segon capítol del Gènesi. Feina del jardiner és tenir cura del jardí de l'Edèn, tornar-lo fèrtil i bonic. Oportunament la Carta de la Terra ens ha desvetllat per aquesta nostra missió, primordial i urgent. Ens cal viure-la per tenir futur i poder coevolucionar com hem evolucionat des de fa 4.500 milions d'anys, l'edat que té la nostra Terra.